

Een gevouwen oor

Over de performatieve landschappen van Begüm Erciyas
Kasia Tórz

Een portretcyclus van hedendaagse vrouwelijke performancekunstenaars die de mainstream picturale orde uitdagen en de bestaande perceptiekaders in vraag stellen. In de vijfde aflevering van de serie introduceert Kasia Tórz het werk van Begüm Erciyas, die poëtische landschappen creëert waar bezoekers hun zintuigen kunnen gebruiken als een hulpmiddel voor introspectie.

Begüm Erciyas, *Letters from Attica*, 2020, courtesy Kyoto Experiment, © Akane Shirai

Op een namiddag in mei verzamelt een groep mensen zich in een bos in Kalmthout. We staan in een cirkel en wachten tot het begint. Dit zou immers 'een performance' zijn. Een tijdje later, nadat we allemaal een draagbare mp3-speler kregen toegestopt, verspreiden we ons in alle richtingen. De dramaturgie van **Forest Silent Gathering** (2022) wordt bepaald door de stem die we in onze koptelefoon horen. En hoewel iedereen individueel instructies krijgt, blijven we een collectief. We doen hetzelfde. Af en toe zetten we een stap of twee terug en laten we de gemeenschap uit elkaar vallen.

De setting, die daarnet nog een gewone weide was, wordt een onbegrensd landschap. Mijn waarneming verandert — alsof mijn ogen, die niet gewend zijn aan het groen en de afwezigheid van mensen, meer visuele impulsen

HART

doordat onze lichamen zich van elkaar verwijderen — maakt het verdwijnen tastbaar.

Plots besef ik dat ik de anderen niet meer kan zien. Om me heen een stille massa bomen die stevig rechtop staan, boven me de lucht en de wolken die subtiel de intensiteit en de kleur van het licht veranderen. Het alleen-zijn blijkt een oefening die meer van me vergt dan ik had gedacht. Een vreemde dynamiek. Alleen, niet alleen. Uiteindelijk geef ik me over.

In *Forest Silent Gathering* bouwt Erciyas het grootst mogelijke podium — het podium van de introspectie, van inzicht in wat er in onze eigen donkere kamer gebeurt: in individuele intimiteit, terwijl we in het donker wordende bos staren en ons openstellen voor een levendig ecosysteem. Na een tijdje houd ik mijn ogen open en roept de stilte van het landschap nieuwe patronen en beelden op. Het is alsof ik in stilte Italo Calvino's verhalenbundel *Onzichtbare steden* ervaar en de door hem verzonden plaatsen bezoek — luchtsteden, omgekeerde steden, steden geweven van spinnenwebben. De methode die Begüm Erciyas hanteert haalt het maximum uit de eenvoud van wat er al is.

Begüm Erciyas, *Letters from Attica*, 2020, © Bea Borgers

Een gelijkaardige staat van lichte, haast onmerkbare destabilisatie van mijn waarneming ervaar ik enkele weken later in het Harmoniepark in Antwerpen, waar een kleine groep zich aan de ingang van het districtshuis verzamelt om samen de voorstelling **Letters from Attica** (2020) te creëren. Ik ben onderdeel van een keten, een performatief kanaal: we fluisteren in elkaars oor de inhoud van de brieven die Sam Melville in het geheim schreef en verzond vanuit de Attica-gevangenis. Hij werd daar in de jaren 60 vastgehouden voor een reeks bomaanslagen die hij pleegde uit protest tegen de Vietnamoorlog.

Hoewel het een broze manier is, is het van persoon tot persoon doorvertellen van een bericht de zekerste manier om geen spoor van zijn bestaan achter te laten — dat lees ik op een strook papier die ik ontvang voordat de voorstelling begint. Mijn linkeroor neemt elementen van de brief op die uitgesproken worden door een vrouw die naast me staat. Omdat aan alle deelnemers gevraagd is niet van positie te veranderen, leun ik naar rechts, zodat mijn stem de volgende persoon bereikt die de woorden zal doorgeven. Mijn mond wordt de houder waarin ik Melvilles emoties opberg, en daarna laat ik ze weer los zodat ze blijven leven. De zinnen van een brief zijn in brokken verdeeld, halve zinnen, soms slechts één of twee woorden. De tijd die we nodig hebben om ze door te geven, brengt lucht in het

HART

een mengeling van vermaak, focus en verbijstering.

Ik heb geprobeerd

Ik heb 1-2-3-4 keer geprobeerd

Ik heb 1234-5 keer geprobeerd om

deze brief te schrijven

Ik kan je vertellen

Ik kan je vertellen, ik hou van je

Om dit verhaal te vertellen functioneert mijn lichaam — het binnenoor, de stembanden, de nattigheid van mijn keel — als een echt instrument, net zo essentieel als de lichamen van mijn metgezellen.

Tegelijkertijd blijf ik kijken. In tegenstelling tot een abstract bos dat beelden oproept, biedt het park op een zaterdagmiddag tastbaarheid. Een man met een gitaar in een koffer hurkt op een bakstenen muur onder een boom. Een groepje feestelijk geklede Joodse jongens rent over een grasveld. Misschien vieren ze een bar mitswa. Een stel slentert met een rolkoffer over het pad. Honden snuffelen aan het gras dat fris ruikt na de regen.

Begüm Erciyas, *Letters from Attica*, 2020, © Bea Borgers

Hoewel ze duidelijk bij dit moment horen, lijkt het alsof deze scènes plaatsvinden op een scherm waar ik geen toegang toe heb. Dat komt omdat ik helemaal opga in dit spookachtige verhaal — een evocatie van iemands leven dat is vastgelegd en opgeborgen als in een juwelendoosje. Ik heb ermee ingestemd medeplichtig te zijn aan deze delicate procedure. En ik heb het gevoel dat ik mijn aandacht niet mag laten verslappen omdat anders de keten wordt onderbroken. Begüm Erciyas construeert een kader voor een ervaring waarbij we uit onze eigen middelen

HART

in deze twee rollen zitten, verliezen ze hun oriëntatie en maken ze verschillende keuzes', beweert Erciyas. Ze verkennen dan de grijze zone tussen deze rollen.

De in 1982 in Ankara geboren kunstenaar studeerde eerst moleculaire biologie en genetica voordat ze zich aan choreografie waagde. Haar projecten combineren beide dimensies — het inzicht in het potentieel van materie, verborgen kennis en leven die niet zichtbaar zijn met het blote oog — en de dynamiek van lichamen — de toeschouwers die betrokken zijn bij de performanceachtige situaties. Hoewel er in het grootste deel van haar werk geen dansers of acteurs op het podium staan, beschouwt ze haar producties als dans, omdat ze dat de meest open vorm van alle podiumkunsten vindt. Erciyas werkt in een team met scenografen, geluidsontwerpers en softwareontwikkelaars die haar helpen fantasierijke omgevingen te creëren.

'Waarom verschuil je je niet in de duisternis en luister je naar mijn persoonlijke gedachten?' Deze zin uit *Voicing Piece* (2016) geeft de paradox van subjectiviteit aan die een constructie is. In deze voorstelling worden alle deelnemers ondergedompeld in een individuele ervaring, hoewel ze één ruimte delen. Alle toeschouwers betreden een hokje — een soort wolkachtige zwarte lantaarn op een statief waarin ze hun hoofd moeten steken — en voeren de opdrachten uit die een spreker hun geeft. Vervolgens raken ze betrokken in een conversatie waarbij hun gesprekspartner praat met de stem van de toeschouwer, live opgenomen en verwerkt door een computerprogramma. Het horen van je eigen opgenomen stem is altijd een heel vervreemdende ervaring, alsof we mogelijk onvolledig zijn, of er een andere versie van 'ons' is, met een nieuwe software. Deze kleine verschuiving in een theatrale context opent een nieuwe kijk op zelfreflectie. Erciyas wil dat dit stuk 'een uitnodiging is om een vreemdeling in onszelf te herkennen'. In *Pillow Talk* (2019) gebeurt iets gelijkaardigs: bezoekers liggen in een grote ruimte op kussens op de grond en gaan een gesprek aan met een kunstmatige stem die uit het kussen komt.

Begüm Erciyas, *Letters from Attica*, 2020, Wiener Festwochen, © Inés Bacher

HART

innerlijkste, persoonlijkste deel ook het vreemdste is'. Als individuen worden we heen en weer geslingerd in het gebied tussen het gewone, het gesettelde en het griezelige. De op het eerste gezicht onspectaculaire, performatieve landschappen die Erciyas scheidt, hebben een explosieve poëtische kracht die onze concentratie, aandacht voor detail en openheid voor interconnectiviteit vergroot.

Als deelnemer aan haar voorstellingen kunnen we ervaren wat er zichtbaar wordt wanneer de vreemdheid wordt blootgelegd, aanwezig wordt gemaakt. Wanneer ons ego zijn gevoel van zelfvertrouwen en duidelijke grenzen verliest. Erciyas verkent 'het niet-menselijke', 'de niet-persoon', het verwarrende 'onbekende', een soort existentieel raadsel dat in het theater kan worden gevoed door een dubbele bron: echte confrontatie of projectie getriggerd door de individuele verbeelding van de kijker. Ze is geïnteresseerd in het benadrukken van het kijken als een proces, 'een live gebeuren dat de voorstelling construeert'.

Begüm Erciyas gaat voortdurend in op de spanning tussen binnen en buiten, het individuele en het collectieve. Ze weet op een aangrijpende manier de vinger te leggen op het vreemde van onze toestand — van zo dicht bij elkaar zijn, als collectief, als massa, onlosmakelijk met elkaar verbonden — en tegelijkertijd zo alleen, gescheiden in een individualistische psyche die steeds meer leidt tot solipsisme. Ze denkt dat we de neiging hebben om naar onze kleine monaden te trekken, om bij mensen te blijven die op ons lijken. Hoe kunnen we de membranen overstijgen die ons verdelen — niet alleen buiten ons, maar ook de verdeeldheid en tegenstrijdigheden in onszelf? Hoe ontmoet je elkaar? 'Als we niet dezelfde realiteit delen, welke moeite moeten we dan doen om een gevoel van saamhorigheid op te roepen?', vraagt Erciyas.

Onverschilligheid jegens anderen is een optie waar steeds vaker voor gekozen wordt in een wereld waar de ruimte voor een langzame en inzichtelijke blik kleiner wordt. Maar zelfs deze onverschilligheid creëert resonantie, het galmt door objecten en vlakken, het veroorzaakt spanningen. Alleen in het bos word ik geconfronteerd met de passiviteit van de bomen, de onvermijdelijkheid van de dagcyclus van de natuur, het gebrek aan contact met de andere deelnemers. In de leegte kunnen mijn gedachten zich ontdoen van pragmatische taken zoals het indelen van mijn tijd en het organiseren van activiteiten. Ik zie duidelijker hoe de performatieve dynamiek van relaties, van ruimte, van de eigen betrokkenheid ontstaat. Ik bereik eindelijk een grens. Een beslissing: wanneer zet je de koptelefoon af en ga je diep het bos in? Wanneer moet ik de tekst van Melvilles brief *mijn woord* laten worden? Wanneer moet ik erkennen dat mijn stem, die ik hoor als die van een vreemde, me misschien iets vertelt dat ik niet weet?

Online executieveiling
**Kunstcollectie Rob
Scholte Museum**

BVA
auctions

1 t/m 21 nov

Bied mee